

LÉT – SZEMLÉLET – CSELEKVÉS Gondolatok korunk értelmiségi kereszténységéről

Bevezetés

Az ember egész életén át a boldogulás útját keresi, melynek kulcsfontosságú állomása ön maga identitásának megtalálása. A keresztény ember számára mindez az evangéliumi tanítás tükrében történik, vagyis hívő keresztény identitását kell megtalálni úgy, hogy közben megvalósítja élethivatását, mely nem más, mint Krisztus tanításának megismerése, megértése és továbbadása (KEK 1–2¹). Am az ember keresztény hitén kívül sok más vonással, tulajdonsággal, szereppel jellemezhető vagy írható le. Megkülönböztethetjük az embereket nemük, koruk, nemzetiségük, foglalkozásuk szerint, és természetesen végtelen egyéb szempont alapján. Ezen a ponton merül fel tehát a keresztény ember identitás-keresésében az a fontos kérdés is, hogy hogyan kapcsolódik egymáshoz a hívő keresztény és az értelmiségi létmód? A kérdés önmagában rejti kettős megközelítését. A keresztény létforma társadalmi dimenziójának értelmezésére az egyház társadalmi tanítását megalapozó szociális enciklikák és zsinati dokumentumok vizsgálata tűnik a legmegfelelőbbnek. A másik megközelítés pedig természetesen az értelmiségi létforma meghatározása vagy annak kísérlete, melyre már sok szerző vállalkozott. Sőt, többen körüljárták már a keresztény értelmiségi fogalmát is, így számunkra három elméleti megközelítés áll rendelkezésre, melyek talákozására, metszéspontjára szeretnénk összpontosítani. Az említett szakirodalmi háttér vizsgálata után gyakorlati szempontokra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a fent vázolt kérdésre való választ adhassunk. Ennek középpontjában, ahogyan már jeleztük, a szerep fogalma áll, vagyis az, ahogyan az ember különböző szerepeit betölti. Azért is hangsúlyos ez a megközelítés, mert a szociálpszichológia egyik jelentős axiómája, hogy egyazon szubjektum egyszerre több szerep betöltését igyekszik lehetőségei szerint megvalósítani, így tetten érhető az a kapcsolódási pont is, melyet valójában keresünk.²

Mindenekelőtt azonban érdemes a vallás, a kereszténység európai kontextusára néhány utalást tennünk, melyeket Hans Joas, a közelmúltban hazánkba látogató szociológiai professzor és társadalomtudós magyarul is megjelent kötete nyomán fogalmazunk meg. Ma már az európai ember is vallási sokféleséggel találja szemben magát, melynek tágabb társadalomtudományi kontextusát a kontingencia fogalma jelöli. Az ebben való eligazodás —

legalábbis annak kísérlete — és választás annyit jelent, hogy az egyén pontosan szembenéz az alternatívákkal, és ezek sűrűjében születhet meg egy erősebb hit.³ „Az ilyen módon egyre személyesebbé váló hit ráadásul — sokak felfogásával ellentétben — nem feltétlenül válik magánüggé, hanem a nyilvánosság tereibe is bevonulva keresi a közöset.”⁴ Joas szerint ilyen közös tartalom az emberi „személy szentsége” — mely az emberi méltóság eszméjében nyilvánul meg —, az empátia, az odaforodulás, a kölcsönösség, a fogékonyság és a szeretet.⁵

Az értelmiségről

Még mielőtt azonban elmerülénk a kereszténység társadalmi viszonyainak mélységeiben, először az értelmiség fogalmának meghatározásait kísérjük meg valamelyest rendszerezni, hiszen azok rendkívül sokfélék, számos megközelítést foglalnak magukba. Julien Benda a Szellem emberének nevezi az értelmiségit, aki „felülemelkedik a tények és esetlegességek hálóján”.⁶ Ennek a felülemelkedésnek magvát Babits úgy fogalmazza meg, hogy az értelmiségi „képes kritizálni, azaz képes normákat alkotni, melyek függetlenek maguktól az ösztönöktől”.⁷ Ha az ösztönmentes, kritikus, tárgyiaságon való felülemelkedés normakészlethez kapcsolódik, úgy nem kérdés, hogy különféle értelmiségekről beszélhetünk, köztük a keresztény értelmiségről is. Mielőtt elvesznénk a típusokban, érdemes az általános vonásokat szemügyre venni, és valamiféle összhangba hozni. Gáspár Csaba László az értelmiségnek az elgondolkodás hivatását tulajdonítja, az elgondolkodás pedig a gondolkodás tárgyának sokrétű, multi-perspektivikus megismerését jelenti. Véleménye szerint maga az elgondolkodás az ember lényéből fakad, éppen ezért az ember tulajdonképpen „létezése folyamán tesz szert lényegére”.⁸ A gondolkodás pedig értelmezésében ahhoz a gondolathoz kapcsolódik, melynek centrumában az ember önmagát keresi, önmagát akarja megtalálni, meghatározni, saját lényegére ráeszmélni. Ez egy állandóan tartó folyamat, azaz az ember gondja nem szűnik meg, vagyis folyton gondolkodik. Az emberi lét kutatása az értelmiség hivatása. Ezen a ponton Gáspár Csaba László felteszi a kérdést, hogy a bibliai kinyilatkoztatás, mely az egzisztenciát stabilizálja, vajon ellentétes-e ezzel a gondolatmenettel. Vajon külön kell-e itt választani a tudományt, a szaklogikát a vallástól? Állíthatjuk-e, hogy a hétköznapiakra marad a tudomány, és vasárnapra a vallás létfelfogása? Válaszul hangsúlyozza, hogy a teológia tanítása szerint a kegyelem tökéletesíti az embert, gondolkodását felszabadítja azzal, hogy sajátos nézőpontba helyezi.

A gondolkodás eredménye így nem tudás, hanem egzisztencia, vagyis lét. Ebben a logikába beágyazva tehát a keresztény gondolkodás, azaz a keresztény perspektíva szerinti gondolkodás nem a hitnek a tételes ismerete, hanem a keresztény létezés. „A kereszténység nem tudás, hanem egy markáns viszonyulás mindahhoz, ami azután tudás tárgyává tehető.”⁹ Ebben az értelmezésben világossá válik, hogy a keresztény és a nem hívő tudós közötti különég semmi esetre sem a tudományos módszertanban áll, hanem a nézőpontban, a kegyelem-tani szemléletben. A teológus a világi értelmiségihez képest nem távolabbra lát, hanem távolabbról néz, míg „a keresztény értelmiségi viszont közelebből néz, de távolabbra lát: feladata, hogy a világban állva közelről vizsgálja a világot, embert, társadalmat, hivatása pedig az, hogy ellásson egészen Istenig”.¹⁰

Az értelmiségi egyik fontos tulajdonságát annak fejlett verbális készségében jelöli meg Nyíri Tamás: a kimondott és leírt szóval dolgozik, továbbá társadalmi szimbólumokat teremt és kérdőjelez meg. Jellemzi egyfajta elkötelezettség, kész az állásfoglalásra és az ítéletalkotásra, továbbá társadalomkritikai tudat és tevékenység a sajátja. Mindezekkel együtt azonban ismeri saját határait, presztízse nem másban gyökerezik, mint hogy saját bizonyosságát a nála mindig nagyobb ismeretlenhez méri.¹¹

Horányi Özséb, Nyírihez hasonlóan, a nézőpontokon túl számtalan további fogalmat emel be az értelmiség fogalmának értelmezésébe: olyanokat, mint feladat, felelősség, diplomás, reflexióra képes, kritikus.¹² Ezek a kifejezések nem statikusak, hanem mozgásban vannak, dinamikusak, sőt, cselekvést fejeznek ki. Horányi kulcsfogalma éppen ezért a teljesítmény az állapottal szemben. Kiemeli, hogy az értelmiség tettei mindig a verbalitás médiumán keresztül, vagy az attól való tartózkodás által nyilvánulnak meg, ugyanakkor szimbolikusak, és ebben az értelemben társadalmiak, „hiszen az az alap, amelynek következtében szimbolikus tartalmat lehet tulajdonítani valamely tettek, a közösség (a társadalom) közös (kölcsonös) tudásában gyökerezik”.¹³ Ebből következik, amire fel is hívja a figyelmet, hogy az értelmiségi szerep „társadalomtörténetileg konstruált nyilvános szerep”.¹⁴ Egy további fontos jellemvonása az értelmiséginek Horányi szerint a transzferálható felkészültség, azaz az eredeti közegetől mentes felhasználhatósága a tudásnak, mely egy sajátos, irányultságnak megfelelő reflexióval valósulhat meg. Az eddigi fogalomkeresés gyújtópontjában az áll, hogy milyen választ képes adni az értelmiségi a társadalmi kihívásokra, mely összefügg kezdeményező-készségével, merészségével és mozgásterével is. Az értelmiség szerepével kapcsolatban kiemeli, hogy a „nyilvánosság szerkezetváltozásával”,¹⁵ a „hozzászólás lehetőségének növekedésével”, az „átláthatatlan

mikrodiskurzusok tömegesedésével” lényeges és meghatározó változások mentek végbe.¹⁶ Kristóf Luca nemrégiben megjelent könyve éppen erre a dimenzióra világít rá, amikor a magyar társadalomban azt vizsgálja, hogy kik azok, akik leginkább formálják a különböző véleményáramlatokat, hogyan, miként teszik ezt, és hol helyezkednek el az értelmiségi elitben. Ehhez szükségesnek tartja röviden bemutatni az egyes eltelméleteket, valamint kiváló összegzést és elemzést nyújt az értelmiség szerepéről, csoportjairól, típusairól is. Ezek ismeretése nyilvánvalóan további megközelítésekre, kulcsfogalmakra irányítja a figyelmünket. Elemzése kezdetén sokakhoz hasonlóan leszögezi, hogy az értelmiségről való diskurzus esetében nem kritériumokról, hanem szerepekről kell beszélni,¹⁷ mely szerepek négy, egyre szűkebb kategóriába sorolhatók: a kultúrateremtés, az érték- és ideológiateremtés, a közéleti részvétel és a társadalomkritika.¹⁸ Világosan kivehető, hogy a szerző csatlakozik ahhoz a felfogáshoz, hogy az értelmiségről mint aktív csoportról beszéljünk. Azért emeljük ezt ki rendszerint, mert a keresztény létmóddal való összekapcsolódásban különös jelentőséget tulajdonítunk a cselekvésnek. Ahogyan Kristóf Luca Shilst idézi: az intellektuelek¹⁹ önmagukra mint a társadalom „élő lelkiismeretére” és az „örök értékek” képviselőire tekintenek.²⁰

Egy további figyelemre méltó szempont Seymour Martin Lipset és Asoke Basu értelmiségtipológiája, akik az intelligencia és az intellectus, valamint az innováció és integráció koordinátarendszerében helyezik el az értelmiség négy variánsát. A „Gatekeeper” gyakran kapuórszerepbe kerülő kreatív értelmiségi, aki az újítási tendenciák érvényre kerülésének őre. A „Moralist” a magasabb rendű szellemi értékek megvalósulásáért tevékenykedik. A „Preserver” a hagyomány értékét hangsúlyozza és közvetíti, annak rögzítését sürgeti a fennálló társadalmi rend megmaradása érdekében. Míg a „Caretaker” a társadalmi és technikai fejlődés biztosítója.²¹

A keresztény értelmiségről

A „Moralist” fogalma — mint a magasabb rendű értékek „harcosa” — alkalmas arra, hogy az értelmiségdefiníciókat átvezessük a kereszténység perspektívájába, és rávilágítsunk számos vonásra, mely egyszerre fakad a keresztény emberből és az értelmiségi emberből. A világban élő keresztény lét alapvető kihívása Henri de Lubac szerint, hogy a keresztényeknek ugyanúgy feladata a társadalmi ágensek követelményeinek eleget tenni, ugyanakkor radikális kijelentéseikkel provokálják is azokat. Azonban e kijelentések a keresztényeket, mi magunkat is kihívások elé állítanak, hiszen saját önértelmezésünk hiányosságaira mutatnak rá.²²

Lázár Kovács Ákos szerint a keresztény értelmiségi nem tesz mást, mint megőrzi a világ számára a világnak azon lényegi dimenzióit, melyeket a világ már nem képes megőrizni magának. Továbbá biztosít egyfajta tágasságot, melyben lehetővé válik a párbeszéd, múlt és jelen tapasztalatai részvételével a jövőbe vetett alapvető remény szellemében. És ez a fajta közvetítés kiterjed az egyházi résznyilvánosságok közötti, valamint a szekularizált nyilvánossággal fenntartott dialógusban. Megjegyzi továbbá az egyházi tanítás Hans Urs von Balthasar karizmákról szóló gondolatai alapján, hogy „az egyházon belül élt értelmiségi lét *relatív* karizma, *relatív* hivatal, ami egyben azt is jelenti, hogy épp olyan elszánást követel és éppúgy küldetésen alapul, mint az »abszolút« egyházi hivatalok”.²³ Ennek kapcsán felmerül a keresztény értelmiségi lét időhöz és térhez kötöttsége, mely magában foglalja annak kitekintő vizsgálatát, hogy tudniillik mi az a tér és idő, melyben ez a lét elevenné válik, és hogy ebből fakadóan milyen szerep, milyen feladat vár rá. Éppen ezért röviden a nyilvánosság fogalmát, szerkezetváltozását — ahogyan Jürgen Habermas filozófus és társadalomtudós művében elemzi —, továbbá a keresztény értelmiségi nyilvánosságban betöltött helyét érdemes megvizsgálnunk. Habermas szerint a 19. század második felétől kezdve tapasztalható az a tendencia, melynek során a nyilvánosság tömegesedéssé alakult át, és a kritikai okoskodás helyét átvette a tömegkultúra javainak féktelen fogyasztása. Míg az előbbi a fejlődés lehetőségét rejtette magában, addig az utóbbi nem hagy nyomot maga után, nem halmoz fel.²⁴ Ebben a kontextusban fogalmazza meg az egyházi nyilvánosság feladatát Johann Baptist Metz, a politikai teológia nagy képviselője, miszerint az egyházi nyilvánosság nem a társadalmi valóság mellett vagy felett létezik, hanem egyfajta társadalomkritikai intézményként ebben a valóságban áll, annak kritikai-felszabadító szolgálatát tölti be.²⁵ Ennek az egyházi nyilvánosságnak azonban feladata az az önkritikai reflexió is, melyet Isten vándorló népeként, az Ő színe előtt,²⁶ az Ő tanításának fényében folytat.²⁷ Metz szerint két további jellemzővel bír ez a nyilvánosság: egyrészt eszkatológikus értelemben kritikai nyilvánosság, másrészt pedig az aszkézis nyilvánossága.²⁸

A kereszténységről: szemlélet és cselekvés

A továbbiakban az eddigi elméleti megfontolásokat és megközelítéseket szeretnénk kiterjeszteni a gyakorlat szintjére, de természetesen összhangban a vázolt értelmezési keretekkel, sőt, azokra támaszkodva. Nyíri Tamás anélkül, hogy a keresztény jelzőt használná, kijelenti, hogy az értelmiségnek az egyházban feladata, hogy gazdagítsa annak tapasztalatait, és „artikulálja a tevékenységét motiváló hit

valóságát”.²⁹ Ez a gondolat tömör összefoglalása annak, amit az egyház hivatalos dokumentumaiban megfogalmaz és hirdet. A II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója foglalkozik a kultúra helyzetével, továbbá a keresztények kultúrában betöltött felelős szerepével és a kulturális, tudományos életben vállalt/vállalandó feladataival. Természetesen itt minden keresztény küldetéséről beszélnek a zsinati atyák, de ahogyan ők is megfogalmazzák, a világunk mai kultúrájának egyik nagy kihívása, hogy elkülönül egymástól egy képzett értelmiség a maguk elvont és bonyolult műveltségével, miközben számosan vannak azok, akik az úgynevezett alapkultúra javaihoz sem férnek hozzá (GS 56). Éppen ezért talán mindaz, amiről a zsinati dokumentum mint a keresztények feladatáról tanít, fokozottan is érvényes a keresztény értelmiségre, s mintegy önreflexióra is készíti, tudniillik hogyan és milyen kapcsolatban van a körülötte élőkkel, tudását, műveltségét, kérdéseit és eredményeit hogyan tudja szélesebb körben megosztani.

Fontos abból kiindulnunk, ahogyan a dokumentum a kultúra feladatáról beszél: a személyiség teljes tökéletesedésének, valamint a közösség és az egész emberi nem javának szolgálata. A kultúra által valósul meg az igazi és teljes emberségre jutás, melynek jelentőségét korunkban egyre többen felismerik, hiszen „egyre több férfi és nő érzi magát saját közösségi kultúrája szereplőjének és szerzőjének” (GS 55). A keresztények kultúrában betöltött hármass feladatát fogalmazza meg a zsinati konstitúció, melyek mind a főntebb elmondottakban gyökereznek. Mindenekelőtt a keresztények feladata a kultúrához való jog és hozzáférés kiterjesztésének elősegítése, melyet a teljes értékű kulturális nevelés elvével és gyakorlatával kell biztosítani. Továbbá fontos szempont és feladat a kultúra és a kereszténység összehangolása, a tudományos ismeretek és a keresztény hitigazság tanításainak összekapcsolása (GS 60–62). Ahogyan korábban említettük, mindezek a keresztény értelmiségiekre fokozottan is érvényesek — legjobb tudásuk és lehetőségeik szerint kell ezen szempontok mentén szolgálniuk a kultúrát, továbbadva annak javait a teljes emberség jézusi tanításának fényében. A katolikus egyház társadalmi tanításában számos alkalommal kitér erre a szolgálatra, annak különböző aspektusaira, a társadalom keresztényi építésére. XI. Piusz úgy fogalmaz, hogy a társadalmi rend megújításáról és evangéliumi szemléletű tökéletesítéséről³⁰ kell gondolkodnunk. Ez a gondolat magában rejtje az evilági lét és a túlvilági lét együttes vizsgálatát, mely véleményünk szerint logikailag megfelel az értelmiségi és a keresztény értelmiségi közötti kapcsolódási pontnak is. XXIII. János rendkívül gyakorlatias példát em-

lít ennek igazolására, amikor azt írja, hogy „a gazdasági élet normáit etikai alapra”³¹ kell helyezni. De szélesebb perspektívában is láttatja a keresztény ember hivatását: „legjobb képességei szerint a társadalom tökéletesítésén dolgozzon — nemcsak azért, hogy az emberi méltóságot semmilyen körülmények között ne érhesse sérelem, hanem azért is, hogy az összes akadályt legyőzve gyarapodjék mindaz, ami az értékes és erényes életre hív és elvezet”.³² Sőt, az értelmiség vizsgálatánál külön érdemes kitérnünk azon gondolatára, melyben hangsúlyozza, hogy ahol a keresztény tanítást befogadják, ott virágzik az állam és fejlődik a tudomány.³³ A keresztény ember számára tehát „a társadalmi viszonyok azt a kontextust jelentik, ahol hivatását betöltheti, (Istentől kapott) tehetségét kibontakoztathatja, a közjót lehetőségeihez mérten előmozdíthatja”.³⁴ A már korábban idézett *Gaudium et spes*ben is olvashatjuk: „minden emberi tehetséget Isten szolgálatára és az emberek javára kell kamatoztatni” (GS 41). Ezen a ponton már feladatról és felelősségről beszélhetünk. A pápák megnyilatkozásainak sorába beleillenek Ferenc pápa tavalyi évben megjelent gondolatai is. Az egyházfő megfogalmazza, hogy egy keresztény közösségben élnie kell a vágyak és szándéknak, hogy a világban Isten országát jelenvalóvá tegye,³⁵ vagyis az, hogy evangelizáljon. Majd így folytatja: „a hiteles hit (...) magában foglalja annak vágyát, hogy megváltoztassuk a világot, értékeket adjunk át, és hogy valami jobbat hagyjunk hátra földi utunk végén. (...) senki nem várhatja el, hogy a vallást a személy belső világába száműzzük, és ne legyen hatása a társadalmi és nemzeti életre, ne foglalkozzék a polgári társadalom intézményeinek egészségével, ne nyilatkozzék a polgárokat érdeklő eseményekről”.³⁶

Az értelmiségi kereszténységről

A keresztény értelmiség és a nem hívő értelmiség vizsgálatában meg kell állapítanunk, hogy sok azonos vonás található a két csoport között, hiszen ami igaz (illetve elvárható) az értelmiségiekre — reflexió, kritizmus, elhivatottság stb. —, az igaz a keresztény értelmiségre is. Ugyanakkor több szerző is megfogalmazta, hogy az értelmiséghez képest a keresztény értelmiség (szinte nyilvánvalóan) más szemléletmóddal vizsgálja a társadalmat, a tudományt, a kultúrát, és minden jelenséget vagy folyamatot. Ezeknek az összefüggéseknek és megállapításoknak a relevanciája nem képezi vita tárgyát, mégis talán egy másik megközelítés és nézőpont hangsúlyos, amikor feltesszük a kérdést, hogy „hogyan kapcsolódik össze az értelmiségi és a hívő keresztény létmód”. Az eddigi perspektívához képest a különbség abban áll, hogy ebben az összekapcsolásban nem keresztény értelmiségről, hanem

értelmiségi kereszténységről kell beszélünk. A fogalompár ilyen formájú megváltoztatása világossá teszi, hogy hivatásunkká kell tenni a kereszténység értelmiségi megközelítését: a keresztény tanításra való reflexiókban, azoknak a társadalomra való adoptálásában, a tanokon túl a hitről való gondolkodásban, a kereszténység nyilvánosságba való expanzáálásában, és mindezen feladatok felelősségként való kezelésében, hogy ne csak a társadalmat építsük keresztényi módon, hanem Krisztus egyházának és Isten Országának is építőmunkásai legyünk.

GERE DÖMÖTÖR — KISNÉMET LÁSZLÓ

Az írás „A keresztény értelmiségiek szerepe korunk társadalmában” című pályázatra készült.

¹A *Katolikus Egyház Katekizmusa*. Szent István Társulat, Budapest, 2009².

²Ezen a ponton csak utalunk a szerepegyeztetés és az identitáskonstruálás késő modernitásbeli felfokozott, állandósuló „projektjére”, hiszen a modern kort meghatározó nagymértékű reflexivitás „az én magváig terjed”. Anthony Giddens: *A késő modernitás körvonalai*. (Ford. Sántha Ágnes.) Replika, 2013/1. 128.

³Hans Joas: *A hit választása. Milyen jövője lehet a kereszténységnek?* (Ford. Görföl Tibor.) Vigilia Kiadó, Budapest, 2014.

⁴Hidas Zoltán: *A hit szociológiailag tájékozott modellje*. Pannonhalmi Szemle, 2015/1. 116.

⁵Uo.

⁶Julien Benda: *Az írástudók árulása*. (Ford. Rónai Mihály András.) Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1997.

⁷Babits Mihály: *Esszék, tanulmányok, II.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1978, 211–212.

⁸Gáspár Csaba László: *Értelmiség*. Vigilia, 2011. szeptember, 643. A bekezdés további részéhez lásd: uo. 643–648.

⁹Uo. 647.

¹⁰Uo. 648.

¹¹Nyíri Tamás: *Az értelmiségi és az egyház*. In Békés Gellért – Horváth Árpád (szerk.): *Megújuló egyház a megújuló társadalomban*. Katolikus Szemle, Pannonhalma, 1993, 13–25.

¹²Horányi Özséb: *A(z) (keresztény) értelmiség(i) feladatairól (a mai Magyarországon)*. Eredetileg előadasként hangzott el a MPR Zsinati Klubjában 2010. október 18-án. <http://www.ozseb.horanyi.hu/kozelet/tanulmanyok/ertelmisegfeladatai110314.htm> (2015.08.27.)

¹³Uo. 2.

¹⁴Uo.

¹⁵A nyilvánosság szerkezetváltozásával kapcsolatban a későbbiekben teszünk további észrevételeket.

¹⁶Horányi Özséb: i. m. 6.

¹⁷Kristóf Luca: *Véleményformálók. Hírnév és tekintély az értelmiségi elitben*. L'Harmattan, Budapest, 2014, 15.

¹⁸Uo. 18.

¹⁹Az értelmiség egy csoportja, mely leginkább a közéleti és társadalomkritikai típusnak felel meg.

²⁰Kristóf Luca: i. m. 17.

²¹Idézi Lázár Kovács Ákos: *Önfeladás és megmaradás. Vallásos értelmiség Magyarországon 1948–1991 között*. Osiris, Budapest, 2006.

²²Idézi Lázár Kovács Ákos: i. m.

²³Uo. 117. (kiemelés a szerzőnél)

²⁴Jürgen Habermas: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. (Ford. Endreffy Zoltán, Glavina Zsuzsa.) Századvég – Gondolat, Budapest, 1993.

²⁵Idézi Lázár Kovács Ákos: i. m.

²⁶Itt idéznénk Gesztesy András azon gondolatát, mely szerint „teológiai szempontból a nyilvánosság végső alapja a Szentháromság”. Gesztesy András: *Az egyház nyilvánossága ön maga és a társadalom előtt*. In Békés Gellért – Horváth Árpád (szerk.): *Megújuló egyház a megújuló társadalomban*, i. m. 132.

²⁷Lázár Kovács Ákos: i. m.

²⁸Idézi Lázár Kovács Ákos: i. m.

²⁹Nyíri Tamás: i. m. 21.

³⁰XI. Piusz pápa: *Quadragesimo anno* kezdetű enciklika, 1931. In Tomka Miklós – Goják János (szerk.): *Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok*. Szent István Társulat, Budapest, 2005, 59.

³¹XXIII. János pápa: *Mater et Magistra* kezdetű enciklika, 1961. In Tomka Miklós – Goják János (szerk.): *Az egyház társadalmi tanítása*, i. m. 113.

³²Uo. 142.

³³XXIII. János pápa: *Pacem in terris* kezdetű enciklika, 1963. In Tomka Miklós – Goják János (szerk.): *Az egyház társadalmi tanítása*, i. m. 188.

³⁴Gere Dömötör: *A Magyar Katolikus Karitászt hiánypótló tevékenysége a szociális ellátórendszerben. Az egyház társadalmi tanítása és szeretetszolgálat*. Szakdolgozat (kézirat). Piliscsaba, 2014, 22.

³⁵Ferenc pápa: *Evangelii Gaudium* kezdetű apostoli buzdítás. (Ford. Diós István.) Szent István Társulat, Budapest, 2014, 105.

³⁶Uo. 109–110.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLTATA

Innen és túl. <i>Versek az Isten-kereső emberről</i>	3.500,-
<i>Roger testvér: Isten csak szeretni tud</i>	2.400,-
<i>Walter Kasper: Ferenc pápa – a gyengédség és a szeretet forradalma</i>	2.300,-
<i>Alois testvér: Taizé ma</i>	2.400,-
<i>Notker Wolf: Életszabályok – a Tízparancsolat</i>	2.500,-
<i>Teréz Anya: Ahol szeretet van, ott az Isten</i>	3.800,-
<i>Notker Wolf: Ne nyugtalankodjék a szívetek!</i>	2.800,-
<i>Nóvé Béla: Örök körök. A keresztény művészet alaptémáiról</i>	2.900,-

További akciós könyvek:

<i>A csend történései. Szakralitás, Biblia a mai magyar irodalomban és művészetben</i>	2.320,-
<i>Teréz Anya: Jöjj, légy a világosságom!</i>	3.000,-
<i>XVI. Benedek: Isten velünk van minden nap</i>	2.000,-
<i>Hans Joas: A hit választása</i>	2.000,-
<i>Az ismeretlen Rónay György</i>	1.800,-
<i>Elisabeth Kübler-Ross – David Kessler: Élet-leckék</i>	2.500,-
<i>Timothy Radcliffe: Vesd bele magad!</i>	1.500,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért vagyok keresztény?</i>	1.200,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért járunk misére?</i>	1.200,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál</i>	1.000,-

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigília Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu